

Biskup kamieniecki Wawrzyniec Goślicki – życie i działalność

Wawrzyniec Goślicki przyszedł na świat w rodowej miejscowości – Goślicach Wielkich na ziemi płockiej w trzeciej dekadzie XVI w.¹ Określenie dokładnej daty urodzenia jest do dnia dzisiejszego kwestią dyskusyjną, która pozostaje w sferze przypuszczeń i hipotetycznych ustaleń. W podaniach większości autorów, którzy zajmowali się ustaleniem zbliżonej daty rocznej urodzenia Wawrzyńca Goślickiego figuruje data 1530 lub 1533 r.² Wśród najbardziej prawdopodobnych i zasługujących na uwagę propozycji jest informacja księdza Ludwika Łętowskiego, który pisze, że Goślicki zmarł w wieku osiemdziesięciu lat, co przesuwają datę urodzenia na rok 1527³. Tadeusz Bieńkowski, jako badacz kultury i nauki polskiego renesansu, w tym i działalności publicystycznej Wawrzyńca Goślickiego, przyjmuje 1536 r. jako datę urodzin autora *De optimo senatore*⁴. Zapewne, podstawą źródłową dla obu historyków była nagrobna inskrypcja, znajdująca się w kaplicy św. Marcina katedry poznańskiej, która zawiera informację, że biskup poznański Wawrzyniec Goślicki zmarł jako przeszło siedemdziesięcioletni starzec (*septuagenerio maior*)⁵. Rozbieżności w określeniu wieku Goślickiego, w ujęciu tych dwóch badaczy, wynikają zapewne z różnej interpretacji i źródłowej identyfikacji określenia *septuagenerio maior*. Według ustaleń Ludwika Łętowskiego, Wawrzyniec Goślicki zmarł w wieku 79 lat, czyli data urodzenia wypadalaby na rok 1527. Jak zanotował Ludwik Łętowski, „[...] Roku 1607 blisko 80 letni starzec życie skończył”⁶. Nato-

---

¹ D. Maniewska, *Wawrzyniec Goślicki h. Grzymała*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 8, Wrocław-Kraków-Warszawa 1959–1960, s. 379–382; A. Stępkowski, *Wawrzyniec Grzymała Goślicki – życie i działalność*, „Prawo Kanoniczne”, R. 42, (1999), nr 1–2, s. 225–241.

² A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym studia. Prace upamiętniające postać i twórczość Wawrzyńca Goślickiego*, Warszawa 2009, s. 9.

³ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3, Kraków 1852, s. 25.

⁴ T. Bieńkowski, *Na marginesie lektury Goslickiego*, „Meander”, 1959, t. 14, z. 3, s. 161–164.

⁵ J. Nowacki, *Kościół katedralny w Poznaniu. Studium historyczne, Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*, t. 1, Poznań 1959, s. 288–289.

⁶ Cyt. za L. Łętowski, *Katalog biskupów...*, s. 25.

miast Tadeusz Bieńkowski, określił wiek biskupa Goślickiego na 71 lat – co daje rok 1536 jako roczną datę urodzenia autora *De optimo senatore*⁷.

W celu ustalenia daty rocznej urodzin oraz wieku Wawrzyńca Goślickiego pomocny jest jeszcze jeden przekaz źródłowy autorstwa kardynała Alessandro Farnesiusa, pt. *Propositio cosistorialis*⁸. Dokument ten zawiera informacje dotyczące kandydatury Wawrzyńca Goślickiego na biskupa-ordynariusza diecezji kamienieckiej. W dokumencie wydanym przez kardynała Alessandro Farnesiusa, zostały zawarte informacje o kandydacie na przyszłe biskupstwo, w tym jego wiek, który wówczas określono na 48 lat. Biorąc pod uwagę datę wystawienia dokumentu, który został zredagowany „przed 7 stycznia 1587 r.”⁹, czyli w czasie otrzymania zgody na objęcie diecezji kamienieckiej przez Goślickiego. Na podstawie tego dokumentu, można z całą pewnością stwierdzić, że nominacja Goślickiego miała miejsce w 1586 r., gdyż już 2 listopada 1586 r. nowo mianowany biskup wysłał list do kanclerza i hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego¹⁰. W liście tym czytamy m.in. „Acz rozumiem iż o tym pierwy [pierwszy] Wasz Mość moj [mój] m-ciwy [miłościwy] Pan wiedzieć raczysz, niśli [jeśli] ten list moj [mój] do rąk WM-ci przydzie, [przyjdzie] iż król JM. za wolą i przejrzeniem miłego Boga raczył mnie posadzić na stolicy rady swe, [swej] i mianować na biskupstwo kamienieckie. Wszakóż mnie samemu o tym przystało Wasz Mości memu m-siwemu Panu oznajmić nie tylko przeto że rozumiem, iż tak będzie, że się też WM. ucieszysz z jaki taki pociechy sługi swego, ale iż miło będzie WM. nad takimi władze swy [swej] używać, nakazując im, albo mówić, albo milczeć, którzy Rzeczypospolitej służywszy uprzejmie też WM. służeli, [służyli] jakim ja był jeden, i zawsze być chcę. Mało tym przymnożenie chleba, chociaż trochę podfutrowane pajęczyną zakonną. A coż [cóż] czynić, kiedy tak moje fata niosą, iż mię na niszy do klasztoru odesłano (...)”¹¹. Według tego dokumentu, Wawrzyniec Goślicki urodziłby się w 1538 r., jednak informacja zawarta w inskrypcji nagrobnej w katedrze poznańskiej, jednoznacznie przeczy temu założeniu. Uwzględniając zarówno informację z inskrypcji nagrobnej, jak i podanie związane z dokumentem kardynała Alessandro Farnesiusa, można w przybliżeniu podać datę 1537 r. W takim tylko przypadku należy rozpatrywać określenie *septuagenario maior*, które oznaczałoby ukończenie wyłącznie siedemdziesięciu lat¹². Wobec informacji zawartej w *Propositio consistorialis*, wypada przyjąć interpretację która zakłada, że sformułowania zawarte zostały w dokumencie jeszcze przed rokiem 1586

⁷ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 9.

⁸ Tamże, s. 9.

⁹ H. Fokciński, *Propozycje konsystorialne w XVI w.*, Rzym 1994, s. 104.

¹⁰ *List z 2.XI.1586 r.* [w:] *Archiwum Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana wielkiego koronnego 1585–1588*, t. 4, poz. 1179, wyd. K. Lepszy, Kraków 1948, s. 85.

¹¹ Tamże, s. 85.

¹² A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 10.

lub też dokument posiadał nieścisłości w informacji dotyczącej wieku przyszłego biskupa kamienieckiego¹³.

Ród Goślickich zaliczał się do średniozamożnej szlachty mazowieckiej¹⁴. Na przestrzeni lat odznaczył się w tradycji wojskowej męstwem oraz odwagą, czego dowodem jest informacja dotycząca niejakiego Henryka, który w 1392 r. otrzymał od księcia mazowieckiego Ziemowita IV przywileje w zamian za odniesione sukcesy militarne w czasie walk z Prusami¹⁵. Dziad Wawrzyńca – Mikołaj z Chalina sprawował dowództwo nad wojskami królewskimi, które rozgromiły oddziały krzyżackie w bitwie pod Proboszczowicami za czasów panowania króla Zygmunta I Starego¹⁶.

Protoplastą rodu Goślickich na terenie powiatu plockiego był Wielisław z Goślic, którego syn – Stanisław Goślicki od 1401 r. figurował jako student na Uniwersytecie Krakowskim. Andrzej Goślicki, ojciec Wawrzyńca jak informuje *Herbarz Polski* Adama Bonieckiego, posiadał jeszcze trzech synów – Pawła, Piotra i Walentego¹⁷. Matka Wawrzyńca Goślickiego – Ewa z Kamienieckich herbu Cholewa pochodziła również z miejscowej średniej szlachty mazowieckiej. W rodzinie Andrzeja Goślickiego było dwie córki – Małgorzata oraz Anna. Walenty Goślicki w 1578 r. posiadał część majątku Goślic Większych oraz Leszczyn, od 1577 r. sprawował urząd podsędką plockiego, natomiast od 1584 r. był kasztelanem sierpskim. Walenty Goślicki zmarł w 1596 r., a jego doczesne szczątki zostały ulokowane w Mogile. Jego córka Anna w 1628 r. wyszła za mąż za Jana Dunina-Wolskiego. Paweł Goślicki obrał podobnie jak brat Wawrzyniec stan duchowny, będąc kanonikiem krakowskim, plockim i kujawskim. Sprawował te funkcje aż do śmierci w 1590 r. i został pochowany w krakowskiej katedrze na Wawelu¹⁸.

Marcin Goślicki brat Andrzeja, a stryj Wawrzyńca, posiadał tytuł doktora obojga praw jak również sprawował godność w hierarchii Kościoła katolickiego – kanonika plockiego. Jako wszechstronnie wykształcony duchowny, Marcin Goślicki był zarazem wielkim bibliofilem, którego księgozbiór odziedziczył po stryju Wawrzyniec w 1564 r. Na podstawie testamentu Marcina Goślickiego, woluminy wchodzące w skład jego biblioteki zostały przekazane zakonowi oo. Dominikanów w Płocku oraz bibliotece Kollegium Jezuickiego w Poznaniu, przyczyniając się do poszerzenia zasobu obydwu tych instytucji¹⁹.

¹³ Tamże.

¹⁴ A. Stępkowski, *Polityczno-prawne treści w traktacie Wawrzyńca Grzymały Goślickiego „O doskonałym senatorze...”*, „*Studia Iuridica*” XXXVI/1998, s. 191–213.

¹⁵ J. Bartoszewicz, *Goślicki (Wawrzyniec)*, [w:] *Encyklopedia Powszechna Orgelbranda*, t. 10 (1862), s. 319.

¹⁶ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 10.

¹⁷ A. Boniecki, *Herbarz Polski*, t. 6, 1903, s. 319.

¹⁸ Tamże, s. 319.

¹⁹ I. Łukijaniuk, *Biblioteka Marcina i Wawrzyńca Goślickich*, [w:] *Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi*, t. 6, Warszawa 1981, s. 172.

Wawrzyniec Goślicki rozpoczął studia wyższe na Uniwersytecie Jagiellońskim²⁰ w roku akademickim 1556/1557 wraz z Janem Dymitrem Solikowskim, który w przyszłości piastował w hierarchii kościelnej godność arcybiskupa lwowskiego²¹. Goślicki został przyjęty na studia na wszechnicy krakowskiej, które obejmowały wydział sztuk wyzwolonych *artium*, pod zwierzchnictwem wybitnego znawcy Cycerona i literatury antycznej Jakuba Górskiego²². Jako humanista, pisarz teologiczny oraz rektor Akademii Krakowskiej, Jakub Górski musiał wywrzeć ogromny wpływ na twórczość publicystyczną Wawrzyńca Goślickiego, znanego z recepcji autorów literatury antycznej Cycerona, Arystotelesa czy Platona²³.

Jako jeden z czołowych renesansowych teoretyków polskiego ustroju politycznego – obok Stanisława Orzechowskiego, Wawrzyniec Goślicki starał się przedstawić ustrój parlamentarny Korony Królestwa Polskiego w XVI w., składający się z trzech stanów sejmujących, króla, senatu i izby poselskiej jako najlepszy z możliwych. Na podstawie dzieł antycznych znawców ustroju prawa i teoretyków systemu politycznego panujących w starożytnej Grecji i Rzymie, takich jak Cynceron, Arystoteles oraz Platon, Wawrzyniec Goślicki próbował udowodnić iż, Korona Królestwa Polskiego zawiera połączenie ustroju monarchicznego, arystokratycznego i demokratycznego, które łączą w sobie najlepsze elementy władzy państwowej²⁴. Ten system nawiązujący do republiki rzymskiej stał się ideologiczną podstawą dzieła Wawrzyńca Goślickiego *De optimo senatore*, w którym autor zawarł teoretyczną spuściznę starożytnych prawników rzymskich z ich nowożytnego przekładu. Powstanie tego traktatu wpisywało się w ogólnoeuropejski prąd recepcji starożytnych filozofów i prawodawców, wywodzących się z antycznej Grecji i Rzymu, takich jak Perykles, Solon, Likurg, Demostene, Katon i Cynceron, którzy *nie stronili od rzeczy i czynów ludzkich oraz poświęcili się prowadzeniu spraw państwowych*²⁵. Wśród dzieł starożytnych Greków, Wawrzyniec Goślicki opierał się także na: Hezjodzie, Ksenofonie, Tukidydesie, Plutarchu i Stobajosie. Autorzy rzymscy, których dzieła sytały się podstawą do refleksji Goślickiego, to: Liwiusz, Salustiusz, Seneka, Pilinusz Starszy, a ponadto to również tacy poeci jak: Terencjusz, Wergiliusz, Horacy, Owidiusz, Persjusz, Juwenalis, Gajus – prawnik, Ulpian oraz Justynian²⁶.

Traktat *De optimo senatore* Wawrzyńca Goślickiego jest uniwersalnym dziełem, które zostało bardzo dobrze przyjęte w krajach Europy Zachodniej czego do-

²⁰ H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce Humanizmu*, Kraków 1935, s. 451.

²¹ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 11.

²² Tamże, s. 11.

²³ Wawrzyniec Goślicki, *O senatorze doskonałym księgi dwie. W których są wyjaśnione obowiązki urzędników oraz szczęśliwe życie obywateli i pomyślność państwa* (1568), Z języka łacińskiego przełożył Tadeusz Bieńkowski, oprac. M. Korolko, Kraków 2000, s. 65.

²⁴ T. Bieńkowski, *Antyk w literaturze i kulturze staropolskiej (1450–1750). Główne problemy i kierunki recepcji*, „Studia Staropolskie”, pod red. Cz. Harnas, 1976, t. 65, s. 93.

²⁵ E. Jarra, *Wawrzyniec Goślicki jako filozof prawa*, Warszawa 1931, s. 7.

²⁶ T. Bieńkowska, *Na marginesie lektury Goślickiego*, „Meander” 1959, t. 14, z. 3, s. 163–164.

wodzą jego liczne przekłady na język angielski, francuski czy włoski. Uniwersalny i parenetyczny charakter dzieła Goślickiego polega, na uwzględnieniu wszystkich odmian systemów ustrojowych panujących wówczas w krajach europejskich, co umożliwiło porównywanie wartości polityczno-ustrojowych zawartych w traktacie z aktualnymi systemami prawnymi w Anglii, Francji czy państwach włoskich.

Dzieło Wawrzyńca Goślickiego *De optimo senatore* zostało napisane w okresie przesilenia politycznego związanego z ruchem egzekucyjnym w Polsce, przypadającym na 2. poł. XVI w. Do koryfeuszy publicystyki społeczno-politycznej związanej z życiem publicznym w Rzeczypospolitej należeli obok Goślickiego, także Andrzej Frycz Modrzewski *Commentarii de Republica emendanda (O poprawie Rzeczypospolitej)*, Krzysztof Warszewicki *De legato et legatione*, wspomniany Jakub Górski autor traktatu *Rada Pańska*, Jan Zamoyski z traktatem *De Senatu Romano* oraz kardynał Stanisław Hozjusz jako autor traktatu *De doctrina christiana* ogłoszona drukiem w 1558 r.²⁷

Konstatując zaangażowanie w poznaniu dzieł humanistycznych, Wawrzyniec Goślicki w swojej działalności na niwie publicystyki polityczno-filozoficznej oraz prawniczej, zawsze opierał się na gruntownej i dogłębnej znajomości utworów klasycznych. W oparciu o poglądy XIX-wiecznego historyka Józefa Szujskiego, twórczość Goślickiego akcentowała zawsze model i sposób myślenia, który był podstawą klasycznego wychowania oraz pojmowania świata przez ludzi wykształconych na dziedzictwie starożytnej Grecji i starożytnego Rzymu. Twórczość Goślickiego była sprzeciwem wobec funkcjonowania epikurejskiego poglądu na życie, emancypowania ludzkiego ciała i jego namiętności, występowania niepokoju wewnętrznego w życiu człowieka, sprzeczności wyobrażeń religijnych, które stwarzały wśród ludzi brak granicy między życiem a śmiercią²⁸.

Można więc ogólnie stwierdzić, iż w dobie rozwoju reformacji i humanizmu na ziemiach polskich, Wawrzyniec Goślicki przez swoją wiedzę i praktykę publicystyczną został jednym z niewielu wolnomyślicieli, którzy zaliczali się do najśmielszych umysłów Europy. Jako osoba duchowna, Wawrzyniec Goślicki nie tylko teoretycznie rozważał nad dogmatyką religii chrześcijańskiej w okresie reformacji, lecz nad lepszym ułożeniem spraw ludzkich w ustroju politycznym Korony Królestwa Polskiego. Wawrzyniec Goślicki był nie tylko człowiekiem wielkiej wiary, którą osiągnął w czasie studiów krajowych i zagranicznych, lecz potrafił nieraz dostosować formę religijną do ziemskiej treści w postaci rozważań nad ustrojem systemu politycznego panującego w Rzeczypospolitej. Zwieńczeniem studiów krakowskich na wydziale *artium* zawierających *siedem umiejętności godnych człowieka wolnego* było otrzymanie przez Wawrzyńca Goślickiego w 1562 r. tytułu *mistrza sztuk wyzwolonych*. Autor *De optimo senatore* równocześnie rozpoczął

²⁷ A. Zamoyski, *Polska. Opowieść o dziejach niezwykłego narodu 966–2008*, Warszawa 2011, s. 138.

²⁸ E. Jarra, dz. cyt., s. 8.

studia teologiczne, umożliwiające w przyszłości wybranie stanu duchownego, czego dowodem jest informacja podająca 1561 r., jako czas w którym Wawrzyńiec Goślicki posługiwał się tytułem bakałarza²⁹.

Okres krakowski związany ze studiami na wydziale sztuk wyzwolonych oraz teologii stanowił w wykształceniu Wawrzyńca Goślickiego, podstawę jego erudycji oraz znajomości filozofii. W ogromnym dorobku publicystycznym, związanym zarówno z kwestiami ustroju państwa, filozofii prawa³⁰ oraz literackich trawestacji dzieł autorów antycznych można doszukać się wyraźnego wpływu studiów na wszechnicy krakowskiej. W okresie tym, bardzo ważnym etapie w życiu Wawrzyńca Goślickiego, ukształtowały się jego poglądy zarówno związane z formą ustroju państwa, jak i samej teorii prawa³¹. Autor *De optimo senatore* zapewne ze względu na bardzo gruntowną wiedzę oraz kontakt z uczonymi – wykładowcami Uniwersytetu Jagiellońskiego, zawsze był gotowy do pomocy i wspierania swojej macierzystej uczelni³². Literacki debiut Wawrzyńca Goślickiego nastąpił w momencie zakończenia studiów krakowskich w 1561 r., czego przykładem był wiersz przyszłego biskupa do wydanej, jednej z mów Jacuba Sodoleta, pt. *Elegantissimae orationes duae. Altera Iacobi Sodoleti, De Emendandis vicis Curiae Romanae. Altera Samuelis Macieiovi, qua exoptus Petrus Gamratus, cum veniret in Episcopatum Cracoviensem. Cracoviae, Lazarum Andreae impressit, 1561*³³.

Wielkim osiągnięciem literackim w początkowym okresie twórczości poetyckiej Wawrzyńca Goślickiego, było wydanie z innymi uczniami Jakuba Górskiego, dwóch epigramów³⁴. Jako całość, wraz z dziesięcioma innymi, została wydana przez Górskiego w 1562 r., w formie polemiki z Benedyktem Herbstem³⁵. Warto podkreślić, iż jeden z 12 utworów był autorstwa brata Wawrzyńca – Pawła Goślickiego, którego tytuł brzmiał *Jacobi Gorscii »Disputationis de periodis« contra se a Benedicto Herbsto (Si Diis placet) neapolitano editae refutatio, Cracovia 1562*³⁶.

Wpływ twórczości literackiej Stanisława Orzechowskiego, niewątpliwie wpłynęła na opublikowanie łacińskich wierszy Wawrzyńca Goslickiego w 1563 r., które towarzyszyły kolejnemu wydaniu pozycji tego wybitnego ideologa „złotej wolności

²⁹ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 11.

³⁰ E. Jarra, dz. cyt., s. 24.

³¹ E. Jarra, dz. cyt., s. 24.

³² A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 11.

³³ T. Bułak-Ulewiczowa, *Z dziejów zwierciadła władzy*, [w:] *O senatorze doskonałym. Studia, prace upamiętniające postać i twórczość Wawrzyńca Goślickiego*, pod red. A. Stępkowskiego, Warszawa 2000, s. 64.

³⁴ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 11.

³⁵ Tamże, s. 11.

³⁶ A. Werpachowska, *Z dziejów retoryki XVI wieku: polemika Jakuba Górskiego z Benedyktem Herbstem*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987, s. 111; K. Morawski, *Czasy Zygmunta i jego prądów Odrodzenia*, Warszawa 1922, s. 126.

szlacheckiej³⁷ oraz autora pism politycznych³⁷. Wiersze Goślickiego pr. *De religionis in Polonia mutata statu* oraz *In sanctorum* zostały wydane w oficynie wydawniczej *Chimera* w Kolonii, natomiast epigramat *In confessionem S. Orichovii* zawarty w większym utworze pt. *Fidei catholicae confessio* został wydany w tym samym roku lecz w innym wydawnictwie³⁸. Jako znawca dorobku piśmienniczego zarówno Jakuba Górskiego, jak i Stanisława Orzechowskiego, Wawrzyniec Goślicki już jako student Uniwersytetu Jagiellońskiego, wytworzył w postawie światopoglądowej wiedzę o zbieżności poglądów literackich, tych dwóch autorów renesansowych³⁹.

Kolejnym etapem w życiu i wykształceniu Wawrzyńca Goślickiego były studia wyższe na terenie Italii, które stanowiły częstą praktykę w przygotowywaniu do dorosłego życia i kariery warstwy szlacheckiej w okresie Odrodzenia⁴⁰. Pierwszym szczeblem studiów zagranicznych był Uniwersytet Padewski, w którym Wawrzyniec Goślicki pobierał nauki pod kierunkiem Karola Sygoniusza – profesora i kierownika katedry humanistycznej (*literarum humaniorum*) w Padwie⁴¹. Warto w tym miejscu odnotować, że Jana Kochanowski również miał sposobność pobierania nauki oraz kontaktu z tym wybitnym filologiem⁴². W czasie studiów padewskich, w 1564 r. Wawrzyniec Goślicki odniósł kolejny sukces na niwie publicystyki politycznej, a mianowicie wydał łaciński wiersz *De victoria Sigismundi Augusti*, który dedykował zwycięstwu króla Zygmunta II Augusta nad Iwanem IV Groźnym w wojnie 1560 r. z Moskwą⁴³. Po zakończeniu nauki na Uniwersytecie Padewskim, Wawrzyniec Goślicki rozpoczął studia w Bolonii, gdzie zajmował się studiami teologicznymi oraz filozoficznymi, a poza tym pogłębiał wiedzę z zakresu retoryki, greki i astronomii⁴⁴. Według Szymona Starowolskiego pobyt Wawrzyńca Goślickiego na studiach zagranicznych umożliwił mu nabycie znajomości obcych kultur i ludzi, a poza tym obyczajów oraz różnorodnych charakterów⁴⁵. Wielce prawdopodobne jest kontynuowanie znajomości z Karolem Sygoniuszem, który ze względu na konflikt zaistniały w Padwie z Francisco Robertello, w 1563 r. przeniósł się na Uniwersytet w Bolonii, gdzie wykładał przez kolejne 20 lat, jako jeden z najbardziej znanych profesorów tamtejszego uniwersytetu⁴⁶. Zwieńczeniem studiów

³⁷ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 11.

³⁸ Tamże, s. 11.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ E. Jarra, dz. cyt., s. 7.

⁴¹ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 11.

⁴² R. Pleniewicz, *Kilka rysów, z pobytu Jana Kochanowskiego we Włoszech (1552–1554)*, „Czasopismo Ilustrowane Tygodniowe „Kłosy””, Warszawa 21 lutego 1885, nr 1027, t. 60, s. 160.

⁴³ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 11–12.

⁴⁴ L. Łętowski, dz. cyt., s. 25.

⁴⁵ S. Starowolski, *Monumenta Sarmatorum*, Kraków 1655, s. 442.

⁴⁶ W. Mc Cuaig, *Andrzej Petrycy Nidecki, Carlo Sigonio, Onofrio Pauvino i nacja polska na uniwersytecie padewskim*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 1987, t. 32, s. 86; S. Windakiewicz, *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, „Przegląd Polski”, R. 25, 1891, z. 7, s. 552.

bolońskich było uzyskanie przez Wawrzyńca Goślickiego stopnia doktora obojga praw, które uzyskał pod kierunkiem Sygoniusza w dniu 3 stycznia 1567 r.⁴⁷

Wśród zainteresowań przyszłego biskupa na szczególnym miejscu znajdowała się znajomość obcych krajów, czego widocznym przykładem była podróż do Wiecznego Miasta – Rzymu. Wawrzyniec Goślicki już po otrzymaniu doktoratu, wraz z przyjaciółmi na początku 1567 r. zwiedził Rzym, a następnie Neapol⁴⁸. W drodze powrotnej, Goślicki na pewien czas zatrzymał się w Rzymie, skąd 12 kwietnia 1567 r. wysłał list do Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła. Korespondencja jaką utrzymywał Goślicki z elitą intelektualną Królestwa Polskiego, jak i Wielkiego Księstwa Litewskiego uwidaczniają aktywność naukową, którą prowadził również z rzymskim ośrodkiem akademickim⁴⁹. W Rzymie, Wawrzyniec Goślicki nawiązał kontakt ze środowiskiem naukowym skupionym wokół Pawła Mancjusza, który przebywał wówczas w otoczeniu papieża Piusa IV⁵⁰. Nawiązanie styczności z ówczesnym papieżem jest kwestią dyskusyjną w przedmiocie pośrednictwa, dzięki któremu Goślicki miał możliwość obecności w gronie najbliższych duchownych skupionych wokół kurii rzymskiej. Według jednych badaczy, Wawrzyniec Goślicki, uzyskał możliwość kontaktu z papieżem przez brata – Andrzeja Goślickiego, który był bliskim przyjacielem syna i potomka najśłynniejszego drukarza renesansu – Alda Mancjusza⁵¹. Zdaniem innych autorów i znawców przedmiotu to Jakub Górski przyczynił się do bliskich kontaktów Goślickiego ze Stolicą Apostolską⁵².

W 1568 r., w czasie pobytu w Wenecji, Wawrzyniec Goślicki wydał swoje wiekopomne dzieło *De optimo senatore*⁵³. Na podstawie ustaleń znawców przedmiotu i twórczości publicystycznej Wawrzyńca Goślickiego, dzieło powstało pod kierunkiem Karola Sygoniusza w czasie pobytu Goślickiego na Uniwersytecie Bolońskim⁵⁴. Warto w tym miejscu nadmienić, iż według niektórych autorów, dzieło Goślickiego, inspirowane było włoskim tłumaczeniem hiszpańskiego traktatu Fryderyka Furiusza Ceridiego pod tytułem, *Del consyero y cocesieros*, wydanym w Antwerpii w 1559 r.⁵⁵ Dzieło to zostało przetłumaczone na język polski przez Jakuba Górskiego, którego tytuł brzmiał *Rada pańska, to jest jakich osób pan każdy wybierać sobie ma do rady swojej; przez Franciszka Friderika Furiusza Ceriole po*

⁴⁷ S. Windakiewicz, *Informacja o aktach Uniwersytetu Bolońskiego*, Kraków 1891, s. 12–14.

⁴⁸ A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 12.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ M. Rokosz, *Wenecka oficyna Alda Mancjusza i Polska w orbicie jej wpływów*, Wrocław 1982, s. 273.

⁵² H. Barycz, dz. cyt., s. 166.

⁵³ S. Windakiewicz, *Padwa. Studium z...*, s. 552.

⁵⁴ Tamże, s. 558–560.

⁵⁵ J. A. Teslar, *Literatura polska Złotego Wieku*, Londyn 1954, s. 88.

hiszpańsku napisana; przez x. doktora Jakuba Górskiego ...z włoskiego na polskie przełożona, a wydane drukiem w Krakowie w 1597 r.⁵⁶

Tłumaczenie Górskiego prawdopodobnie umożliwiło zapoznanie się z jego treścią przez Wawrzyńca Goślickiego. Ostatnim sukcesem Goślickiego we włoskim etapie życia przyszłego biskupa kamienieckiego, było wydanie drukiem tego dzieła w oficynie wydawniczej Giordano Zilettiego, który był również drukarzem Karola Sygoniusza⁵⁷.

Po zakończeniu pobytu w Italii, Wawrzyniec Goślicki jako doktor prawa kanonicznego i cywilnego oraz jako publicysta polityczny posiadający już dorobek literacki, przybył na przełomie lat 60-tych i 70-tych XVI w. do kraju⁵⁸. Edukacja krajowa na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz zagraniczna na uniwersytetach w Padwie i Bolonii umożliwiły Goślickiemu wejście do grona najwybitniejszych iluminatorów kultury humanizmu i epoki renesansu na ziemiach polskich w 2. poł. XVI w.⁵⁹ Według niepotwierdzonych źródeł, Wawrzyniec Goślicki miał wykładać na Uniwersytecie Jagiellońskim filozofię i prawo kanoniczne, co jednak pozostaje w kwestii domniemań i przypuszczeń⁶⁰. W okresie tym, dzięki protekcji Franciszka Krasieńskiego, Wawrzyniec Goślicki rozpoczął karierę polityczną w kancelarii królewskiej na dworze krakowskim Zygmunta II Augusta⁶¹. Rozpoczęcie pracy przez Wawrzyńca Goślickiego jako sekretarza kancelarii królewskiej, związane było z reorganizacją jaka nastąpiła w tym czasie wśród zespołu pracujących w niej sekretarzy⁶². Jako autor traktatu *De victoria Sigismundi Augusti* oraz absolwent uczelni zagranicznych⁶³ Wawrzyniec Goślicki, został w bardzo szybkim czasie powołany do służby dyplomatycznej w kancelarii koronnej na dworze Zygmunta II Augusta. Sprawna organizacja pracy spowodowała, że Goślicki został zaliczony do najwybitniejszych przedstawicieli polskiej dyplomacji doby staropolskiej⁶⁴.

Ruch religijny który rozprzestrzenił się w Europie i Rzeczypospolitej w XVI w. pod nazwą reformacji, spowodował w postawie Wawrzyńca Goślickiego ostrożność wobec cudzoziemszczyzny, natomiast w jego etycznym światopoglądzie dominował konserwatyzm osadzony na gruncie przywiązania do religii rzymskokatolickiej. Zaangażowanie się Wawrzyńca Goślickiego w rozwój humanizmu na ziemiach polskich, odznaczał się zawsze zainteresowaniem zarówno treścią, jak

⁵⁶ Tamże, s. 88–89.

⁵⁷ W. Mc Cauig, dz. cyt., s. 86.

⁵⁸ H. Barycz, dz. cyt., s. 170.

⁵⁹ Tamże, s. 171.

⁶⁰ J. A. Teslar, dz. cyt., s. 37.

⁶¹ M. Korolko, *Seminarium Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego*, Warszawa 1991, s. 213.

⁶² A. Stępkowski, *O senatorze doskonałym...*, s. 14.

⁶³ M. Korolko, dz. cyt., s. 101–102.

⁶⁴ S. Grzybowski, *Udział Senatu w kształtowaniu polityki zagranicznej Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVI wieku*, [w:] *Senat w Polsce. Dzieje i teraźniejszość*. Sesja naukowa, Kraków 25 i 26 maja 1993, s. 61.

i formą nurtu kulturalno-filozoficznego. Rozwój reformacji, która zapoczątkowała powstanie idei reformy religijnej w Polsce XVI w., pozwoliła Goślickiemu pozostać wiernym zasadom religii rzymskiej⁶⁵.

Po powrocie do kraju, Wawrzyniec Goślicki wyraził swój pogląd i zajął jednoznaczne stanowisko wobec rozwijającej się na ziemiach polskich reformacji oraz nowych prądów kulturowych napływających z Europy zachodniej. Autor *De optimo sentare* krytycznie odnosił się do nowych zagranicznych wpływów światopoglądowych, które uważał za niebezpieczne. Uważał ponadto, że wprowadzenie zagranicznych koncepcji na ziemię polskie powinno następować z wielką rozwagą oraz przy zachowaniu tradycji i praw ustanowionych przez przodków⁶⁶. W swoich wypowiedziach, podkreślał szczególną wartość patriotyzmu jako cnoty, która powinna przyświecać każdemu obywatelowi Rzeczypospolitej. Goślicki tak mówił: „Tu wiara przeciwko Panom stateczna: tu miłość przeciwko Ojczyźnie gorąca: tu cnota i sława nad wszystkie klejnoty najdroższe w poważaniu bywają”⁶⁷.

Negatywna postawa Wawrzyńca Goślickiego do reformacji i wyznań reformowanych nie spowodowała odrzucenie pojmowania tolerancji religijnej służącej interesowi państwa. Według niektórych badaczy, niepowodzenie Wawrzyńca Goślickiego w dążeniu do zajęcia stanowiska podkanclerzego koronnego, wynikały z braku poparcia ówczesnego polskiego duchowieństwa mającego wpływ na obsadzenie tego ważnego urzędu, co również podkreślali współcześni Goślickiemu pisarze polityczni. Natomiast brak poparcia polskiego duchowieństwa w ambicjach Wawrzyńca Goślickiego dotyczących kariery w hierarchii kościelnej był spowodowany prawdopodobnie udzieleniem aprobaty i podpisaniem aktu tolerancyjnego wynikającego z uchwał konfederacji warszawskiej z 1573 r.⁶⁸ Niemniej jednak na sejmie warszawskim w 1585 r., Wawrzyniec Goślicki występował w imieniu Episkopatu, którego członkowie wypowiadali się o nim z dużą atencją i poważaniem, a w 1586 r., powierzyli mu sakrę biskupią w Kamieńcu Podolskim. Do podpisania aktu tolerancji religijnej wynikającej z postanowień konfederacji warszawskiej doszło na sejmie konwokacyjnym w 1587 r., kiedy Wawrzyniec Goślicki jako jedyny przedstawiciel duchowieństwa pod presją senatorów świeckich, w obliczu napiętej sytuacji wewnętrznej państwa złożył swój podpis pod dokumentem. Biskup Paweł Piasecki tak zrelacjonował zaistniałą wówczas sytuację: „Gdy więc arcybiskup gnieźnieński z powodu ciężkiej, w jaką był zapadł, choroby od zjazdu tego uchylił się, a Hieronim Rozrażewski biskup kujawski podobnie się uchylając, bez pożegnania nawet zgromadzonych stanów z posiedzenia ustąpił, cały ciężar sporu, zwałił się na Dymitra Solikowskiego, arcybiskupa łwowskiego i Wawrzyńca Goślickiego biskupa kamienieckiego. Kiedy więc wszystka wina zakłóconego zjazdu zdawała

⁶⁵ E. Jarra, dz. cyt., s. 9.

⁶⁶ Tamże, s. 8.

⁶⁷ Cyt. za E. Jarra, *Wawrzyniec Goślicki jako filozof prawa*, Warszawa 1931, s. 9.

⁶⁸ A. Grabowski, *Starożytności historyczne polskie*, t. 1, Kraków 1840, s. 90–97.

się spadać na samych tylko duchownych, gdyby dla ich odstąpienia i zaprzeczonego od nich podpisu sejm bez dokonania rzecz zerwanym miał zostać, lub, jeśliby sami tylko świeccy uchwalili prawo pokoju, natenczas z pod jego dobrodziejstwa włączyłby [włączyć by] należało duchownych, stanęło na tem [tym], że Wawrzyniec Goślicki podpisał akt pomienionego zjazdu z dodatkiem ostrzeżenia takiego: dla dobra pokoju, to jest, że w owym czasie inaczej pokoju powszechnego skojarzyć nie można było, a stan Rzeczypospolitej takowemu zerwaniu sejmowi zakłócony nikogoby [nikogo by] więcej nie dotykał, jak tychże duchownych [...]”⁶⁹.

Wawrzyniec Goślicki mimo zainteresowań humanizmem i wartościami epoki renesansu, przyjmował konserwatywne stanowisko wobec reformacji i nowych prądów religijnych, pozostając obrońcą wiary rzymsko-katolickiej, która jego zdaniem zawierała *i Boga Najwyższego świadectwo i odwieczną Apostołów spuściznę*⁷⁰. Kwestią zasługującą na szczególną uwagę jest negatywna postawa Goślickiego wobec kontrreformacyjnej działalności Towarzystwa Jezusowego na ziemiach polskich, która według potrydenckich założeń miała na celu przywrócić uprzywilejowaną pozycję Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej⁷¹. Wśród duchowieństwa powstała nawet opozycja katolicka w osobach m.in. Wawrzyńca Goślickiego oraz Piotra Tylickiego, która występowała przeciwko działalności jezuitów, natomiast odwoływała się do intelektualnej i duchowej spuścizny kościoła przedtrydenckiego opartego na wartościach humanistycznych⁷².

Jako biskup chełmski Wawrzyniec Goślicki był stroną konfliktu zaistniałego z przedstawicielami Towarzystwa Jezusowego, którego przedmiotem była kwestia niezależności Akademii Krakowskiej. Działalność tego zakonu ukierunkowana była na zmonopolizowaniu nauczania akademickiego na ziemiach polskich, czego wyrazem miało być ograniczenie niezależności Uniwersytetu Jagiellońskiego. W obszernym liście skierowanym do papieża Sykstusa V z 1590 r., biskup chełmski Wawrzyniec Goslicki zajął stanowczą i jednoznaczną postawę w obronie Uniwersytetu Jagiellońskiego jako: „mistrzini wiary prawdziwej katolickiej w tym Królestwie... użytecznej Kościołowi i Ojczyźnie wydawaniem ludzi do usług ich zdolnych”. W liście tym Goślicki zażądał „[...] żeby każdej stronie godziło się zatrzymać swoje prawa, jak i wypełniać obowiązki. Akademja niechaj zachowa szkoły: jezuiti niechaj zostaną przy powołaniu ćwiczenia się w pobożności; niech żyją z sobą w zgodzie... niechaj sobie nawzajem do dobrej między ludźmi sławy pomagają”⁷³.

Warto w tym miejscu podkreślić, że wystąpienie biskupa Wawrzyńca Goślickiego przechyliło szalę zwycięstwa na rzecz niezależności ideologicznej Uniwer-

⁶⁹ *Kronika Pawła Piaseckiego Biskupa Przemyskiego*, Kraków 1870, s. 65.

⁷⁰ Tamże, s. 9.

⁷¹ U. Augustyniak, *Historia Polski 1572–1795*, Warszawa 2008, s. 194.

⁷² Tamże, s. 194.

⁷³ Cyt. za E. Jarra, *Wawrzyniec Goślicki jako filozof prawa*, Warszawa 1931, s. 14.

sytetu Jagiellońskiego, jednocześnie powodując narażenie się zakonowi jezuitów, który dążył do opanowania szkolnictwa akademickiego w Rzeczypospolitej. Pod koniec swojego życia, Wawrzyniec Goślicki wielokrotnie w modlitwach wyrażał konieczność powrotu narodów europejskich do starej wiary przodków, czego potwierdzeniem był testament, w którym podkreślał, że zachowanie stałości w życiu zawdzięczał wierze rzymsko-katolickiej⁷⁴.

Bibliografia

- Archiwum Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana wielkiego koronnego 1585–1588*, t. 4, poz. 1179, wyd. Kazimierz Lepszy, Kraków 1948.
- Augustyniak U., *Historia Polski 1572–1795*, Warszawa 2008.
- Bartoszewicz J., *Goślicki Wawrzyniec* [w:] *Encyklopedia Powszechna Orgelbrada*, t. 10, (1862).
- Barycz H., *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce Humanizmu*, Kraków 1935.
- Bieńkowski T., *Na marginesie lektury Goślickiego*, „Meander”, 1959, t. 14, z. 3.
- Bieńkowski T., *Antyk w literaturze i kulturze staropolskiej (1450–1750). Główne problemy i kierunki recepcji*, „Studia Staropolskie”, pod red. Czesława Harnasa, 1976, t. 65.
- Boniecki A., *Herbarz Polski*, t. 6, Kraków 1903.
- Buław-Ulewiczowa T., *Z dziejów zwierciadła władzy* [w:] *O senatorze doskonałym. Studia, prace upamiętniające postać i twórczość Wawrzyńca Goślickiego*, pod red. Aleksandra Stępkowskiego, Warszawa 2000.
- Fokciński H., *Propozycje konsystorialne w XVI w.*, Rzym 1994.
- Goślicki Wawrzyniec, *O senatorze doskonałym księgi dwie. W których są wyjaśnione obowiązki urzędników oraz szczęśliwe życie obywateli i państwa (1568)*, Z języka łacińskiego przełożył Tadeusz Bieńkowski, oprac. Mirosław Korolko, Kraków 2000.
- Grabowski A., *Starożytności historyczne polskie*, t. 1, Kraków 1840.
- Grzybowski S., *Udział Senatu w kształtowaniu polityki zagranicznej Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVI wieku* [w:] *Senat w Polsce. Dzieje i teraźniejszość*. Sesja naukowa, Kraków 25 I 26 maja 1993.
- Jarra E., *Wawrzyniec Goślicki jako filozof prawa*, Warszawa 1931.
- Korolko M., *Seminarium Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego*, Warszawa 1991.
- Kronika Pawła Piaseckiego Biskupa Przemyskiego*, Kraków 1870.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałtów i kanoników krakowskich*, t. 3, Kraków 1852.

⁷⁴ E. Jarra, dz. cyt., s. 9.

- Łukijaniuk I., *Biblioteka Marcina i Wawrzyńca Goślickich* [w:] *Z badań nad polskimi księgozbiórami historycznymi*, t. 6, Warszawa 1981.
- Maniewska D., *Wawrzyniec Goślicki h. Grzymała* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 8, Wrocław-Kraków-Warszawa 1959–1960.
- Mc Cuaig W., *Andrzej Petrycy Nidecki, Carlo Sigonio, Onofrio Pauvino i nacja polska na uniwersytecie padewskim*, „*Odrodzenie i Reformacja w Polsce*” 1987, t. 32.
- Morawski K., *Czasy Zygmunta na tle prądów Odrodzenia*, Warszawa 1922.
- Nowicki J., *Kościół katedralny w Poznaniu. Studium historyczne, Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*, t. 1, Poznań 1959.
- Plenkiewicz R., *Kilka rysów z pobytu Jana Kochanowskiego we Włoszech (1552–1554)*, „*Czasopismo Ilustrowane Tygodniowe „Kłosa”*”, Warszawa 21 lutego 1885 r. nr 1027.
- Rokosz M., *Wenecka oficyna Alda Mancjusza i Polska w orbicie jej wpływów*, Wrocław 1982.
- Starowski Sz., *Monumenta Sarmatorum*, Kraków 1655.
- Stępkowski A., *Wawrzyniec Grzymała Goślicki – życie i działalność*, „*Prawo Kononniczne*”, R. 42, (1999), nr 1–2.
- Stępkowski A., *O senatorze doskonałym studia. Prace upamiętniające postać i twórczość Wawrzyńca Goślickiego*, Warszawa 2009.
- Stępkowski A., *Polityczno-prawne treści w traktacie Wawrzyńca Grzymały Goślickiego „O doskonałym senatorze...”*, „*Studia Iuridica*”, t. 36, 1998.
- Teslar J. A., *Literatura polska Złotego Wieku*, Londyn 1954.
- Werpachowska A., *Z dziejów retoryki XVI wieku: polemika Jakuba Górskiego z Benedyktem Herbstem*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1987.
- Windakiewicz S., *Informacja o aktach Uniwersytetu Bolońskiego*, Kraków 1891.
- Windakiewicz S., *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, „*Przegląd Polski*”, R. 25, 1891, z. 7.
- Zamojski A., *Polska. Opowieść o dziejach niezwykłego narodu 966–2008*, Warszawa 2011.